

مجله زبان و ادبیات فارسی

دانشگاه سیستان و بلوچستان

سال دوم-بهار و تابستان ۱۳۸۳

بررسی ترقیمه در چند نسخه از مثنوی مولانای روم

دکتر ریحانه خاتون

دانشگاه دهلی

چکیده

ترقیمه (کلفون colophon) که این روزها نسخه شناسان ایرانی به جای آن اصطلاحات "انجامه"، "پایانه" و "دستینه" را قرار می دهند یکی از مهمترین اجزای ترکیبی نسخه خطی است. اگر نسخه خطی را به یک تن انسانی تشبیه کنیم ترقیمه در حکم پای آن تن (نسخه) می باشد. ترقیمه قباله و سندی است که ویژگی های جغرافیایی و فرهنگی یک نسخه خطی را به ما می شناساند. ترقیمه مثل گذرنامه است که یک نسخه خطی به اعتبار آن می تواند به هر جا برود و در هر وقت سفر کند و به هر کتابخانه جهان راه یابد. به کمک ترقیمه ما می توانیم نسخه را از گمنامی دریاوریم. و از نام و نشان کاتب، زمان و مکان نگارش نسخه، و نام سفارش دهنده آن باخبر شویم. هزارها هزار نسخه خطی فارسی بی تاریخ و بدون ترقیمه در کتابخانه ها نگهداری می شوند اما قابل مطرح شدن نیستند، پس ما می توانیم بگویم که برای نشان دادن اهمیت و ارزش نسخه و علم نسخه شناسی ترقیمه بسیار لازم است.

واژگان کلیدی: نسخه، ترقیمه، کاتب، کتابت، مثنوی، رومی

مقدمه

ترقیمه باید دارای خصوصیتی باشد که بر اعتبار نسخه بیفزاید. در ترقیمه دو عنصر مهم وجود دارد که یکی از آن تاریخ کتابت و دیگری نام کاتب است. تاریخ کتابت بر اسم کاتب اولویت دارد که اگر نسخه کتابت داشته باشد با وجود گمنام بودن کاتب معلوم می شود که نسخه متعلق به کدام سال و کدام دوره است اما نسخه بی تاریخ با نام کاتبی که دوره زندگی اش هم روشن نیست از چنین ویژگی برخوردار نمی باشد. شاید اجزای دیگر نسخه مانند مرکب، کاغذ، خط و غیره به شناخت نسخه کمک کنند. علاوه بر تاریخ کتابت و نام کاتب هر چه بر اجزای ترکیبی ترقیمه افزوده شود بر ارزش و اهمیت نسخه نیز افزوده خواهد شد. همه اجزای ترکیبی را بدون تقدم و تأخر در اهمیت می توان بدینطور شرح داد: محل کتابت، نام سفارش دهنده، نشانی نسخه منقول و غیره. پس واضح شد که یک ترقیمه پنج خصوصیت دارد که با داشتن آن ویژگی ها نسخه با اعتبار و متوازن می شود. یک کاتب عاقل و هوشمند در ترقیمه نویسی اطلاعات پنجگانه مذکور را گسترده تر و عالمانه تر می آورد مثلاً در تاریخ کتابت فقط سال را نمی نویسد بلکه سال را با ماه و روز و وقت.

می نویسد و به همین دلیل است که اگر چه ذکر ماه و سال کم اهمیت دیده می شود اما کمک بزرگی در استنباط نتایج و گشودن گره های علمی می کند. نسخه های خطی که دارای خاصیت درج ذیل هستند در زمینه نسخه شناسی ارزنده ترین نسخه ها به شمار می روند:

- ۱- اسم مؤلف کتاب
- ۲- تاریخ کتابت با ماه و سال هجری
- ۳- تاریخ کتابت با ماه و سال میلادی
- ۴- تاریخ کتابت با ماه و سال هندی
- ۵- نام روزی که کتابت به پایان رسیده
- ۶- وقتی که کتابت به پایان رسیده

۷- مقام کتابت

۸- از کدام نسخه نقل شده

۹- نام کاتب

۱۰- سفارش دهنده

مانند نسخه خطی سراج اللغه (فرهنگ فارسی به فارسی) خان آرزو که در سال ۱۱۴۷ هـ. نوشته شده و توسط آقای دکتر عارف نوشاهی در پاکستان استنباط شده که دارای ترقیمه ای مفصل است:

" الحمد لله و المنة که این کتاب مستطاب سراج اللغه من تالیف سراج الدین علی آرزو تخلص، به تاریخ بیست ششم ماه ذیقعدہ ۱۲۵۶ یکهزار و دو و پنجاه [و] شش هجری مطابق بیست و یکم ماه جنوری سنہ ۱۸۴۱ عیسوی یک هزار و هشتصد [و] چهل و یک عیسوی موافق ماه بدی چو دس سمبت ۱۸۹۷ روز پنجشنبه در مقام دارالخلافه شاه جهان آباد حرسها الله من الآفات از منقول عنه لاله صاحب عنایت فرما لاله دهر مچند صاحب نقل برداشتم بفرموده مولوی حشمت علی صاحب از دست مستهام بنده دولت رام قوم کایته عفی الله عنه در سنہ حلوس بهادر شاه بادشاه غازی خلد الله ملکه و سلطانه به وقت چهار گهری روز برآمده بر دیوانخانه جناب منشی دیپ چند صاحب قوم کهتری دام اقباله پیرایه اختتام و زیور اتمام پوشید".

ترقیمه در چند نسخه مثنوی

در اینجا چند نسخه خطی مثنوی مولانا روم که در کتابخانه مولانا آزاد نگهداری می شود و یک نسخه شخصی آقای پرفسور دکتر کبیر احمد جانی در علی گره بخصوص از نظر ترقیمه مورد بررسی قرار می گیرد:

۱- نسخه اول که در ذخیره شاه منیر عالم باکس پنچ شماره نگهداری

می شود در ترقیمه آن چنین نوشته شده است:

تمت بالخیر

گر شدی عطشان بحر مثنوی فُرجه کن در جزیره مثنوی
فُرجه کن چندان که اندر هر نفس مثنوی را معنوی دانی و بس

ترقیمه " کتبه العبد الفقیر المحتاجُ الی رحمتِ الله المَلِکِ القاضی الحاج جان محمد ابن مولانا خضر ابن الله داد غفر الله ذنوبهما ۱۰۳۳ هـ . ق ."
ورق آخر نسخه مهرمدور " محمد مظفر خان بهادر ۱۲۲۹ هـ . " را دارد و دارای ۴۲۶ صفحه است که هر صفحه ۲۱ سطر دارد و خط آن نستعلیق و خواناست.

۲- این نسخه دفتر سوم مثنوی است که تحت شماره ۲۱/۴۰ در ذخیره حبیب گنج نگهداری می شود. در ترقیمه آن نوشته شده است: " دفتر سیوم به تاریخ سیوم روز پنجشنبه شهر شعبان المعظم ۱۱۷۶ هـ . تحریر یافت."
خط نستعلیق و مشتمل بر ۴۹۵ ورق است. اندازه ۸/۵×۴/۷ لوح مطلا و منقش. ورق اول سبز و زرد و عنوان ها به خط سنگرف. در ابتدا پنج ورق مشتمل بر اقتباس از لطایف المعنوی و غیره. این نسخه متعلق به محمد حبیب الرحمان خان شروانی یکی از نوایان حبیب گنج بوده که کتابهای کتابخانه ایشان به کتابخانه دانشگاه علی گره اهدا شده است. وی در صفحه اول نوشته است:

" مولانا جلال الدین محمد رومی قدس الله سره روز یکشنبه وقت غروب آفتاب در سال ششصد و هفتاد و دو [فوت کرد] و قبر شریف در قونیه، ولادت در بلخ سال ششصد و چهار، از نفحات، و مولانا مرید و خلیفه سید برهان الدین محقق، وی از شیخ بهاء الدین پدر مولانا مذکور، شیخ بهاء الدین مرید شمس الائمه سرخسی، وی مرید شیخ احمد حطنی جد شیخ بهاء الدین مزبور، وی مرید امام غزالی، وی مرید ابوبکر نساج، وی از شیخ محمد زجاجی، وی از ابوبکر شبلی وی از شیخ جنید بغدادی رضی الله تعالی عنه و تاریخ وفات مولینا علیه الرحمه ششم جمادی الثانی سنه مذکور."

و بعد از اقتباس از لطایف المعنوی که مشتمل بر پنج صفحه است چنین آمده:
 "دفتر سوم مثنوی مولوی معنوی هدیه حکیم اعجاز رسول صاحب خیرآباد حسب
 بیان حکیم صاحب موصوف این نسخه شرف مطالعه حافظ الحرم علی صاحب
 چشتی خیرآبادی قُدس سرّه حاصل گردد."
 بعد از آن امضاء محمد حبیب، حبیب گنج، دیده می شود و این نسخه به محمد
 حبیب در تاریخ ۲۴ ذیقعده ۱۳۳۶ داده شده است.

۳- نسخه سوم هم در ذخیره حبیب گنج تحت شماره ۲۱/۱۵۵ نگهداری
 می شود. این نسخه در سال ۱۰۰۹ هـ. / ۱۶۰۰ م. نوشته شده، خط نستعلیق دارد و
 دارای ۴۲۴ ورق هست. ۱۷ سطر اندازه $۶/۸ \times ۱۱/۴$. عنوان ها به خط شنگرف،
 مجدول به طلا و لاجورد. این نسخه به مقام قلعه ارسه کتابت شده و کاتبش عقیل
 گیلانی است.

این نسخه هم ترقیمه ای دارد که به زبان عربی است و در آن ضمن شکرگزاری
 از اینکه خداوند توفیق ختم این نسخه را به او داده، روز، ماه و سال ختم نسخه را به
 سال هجری بیان کرده و همچنین نام سفارش دهنده که مرشد قلی خان بن دیانت
 خان است و محل کتابت که منطقه ارسه بوده و نام خود کاتب که عقیل گیلانی
 است در آن آمده و در پایان هم برای خود و پدرش آمرزش خواسته است.

ترقیمه: "قدتم بعون الله تعالى وهي توفيقه حامدٌ أمصلياً مسيحاً لله تعالى وقد
 وقع فراغ من تحرير هذا البحر الزاخر و الدر الزاهر هادي كل غوي المثنوي المولوي
 المعنوي في يوم جمعه العشر الثالث في الشهر الثاني وسط سنه عشر التاسع في العشر
 الاول بعد الالف في الهجرة النبوي امثالاً في امره ختم و اسعافه غنم الكريم الجزيل
 النبيل صاحب الجود و الامتنان مرشد قلی خان ابن دیانت خان المرحوم في قلعه
 ارسه و انا العبد الاقل تراب اقدام المصلي المومنين عقيل گیلانی اغفر الله و الوالده
 بحق محمد و اله.

مملوک المولوی و مالک الاجزا مرشد قلی خان ابن دیانت خان مرحوم

بر صفحه ۱۵۶ مهر مدور مرشد قلی خان دیده می شود و بر صفحه ۱۸۳-۱۸۴ اعلامیه ای از طرف مرشد قلی خان و با مهروی در آخر به چشم می خورد:

" بیان بعضی از حکمت تاخیر این مجلد دوم که اگر جمله حکمت الهی بنده را معلوم شود در فواید آن کار بنده از آن کار فرو ماند و حکمت بی پایان حق تعالی ادراک او را ویران کند و بدان کار نپردازد ... جهت این گفته اند که صفت حقست به حقیقت و نسبت به بنده که مجازست یَجِبُهُمْ تَمَاسُتِ یَجِبُونَهُ کدَامَسْت، و السَّلَام عَلَی مِنَ التَّبَعِ الْهُدَى."

و بر سر ورق این نسخه نوشته شده است:

«قیمت ده روپیه حالی

محمد حبیب

حیدر آباد جمادی الاول ۱۳۴۳»

ازین عبارات واضح می شود که آقای محمد حبیب الرحمن این نسخه را در ۲۵ جمادی الاول ۱۳۴۳ هـ. و در حیدر آباد به قیمت ده روپیه رایج وقت خریده بود.

۴- این نسخه در ذخیره دانشگاه تحت شماره فارسیه (۲) مثنویات ۲۱۳ نگهداری می شود. خط آن نستعلیق بهتر، ۴۴۹ ورق، ۱۹ سطر، اندازه ۱۰×۵/۶ و کاتب سلطان محمد بنی اسرائیل، ساکن کول جلالی است. در ترقیمه چنین می خوانیم:

" تَمَّتْ بِالْخَيْرِ مَثْنَوِي مَوْلُوِيْ بِه تَارِيخِ نَهْمِ شَهْرِ صَفَرِ بِه رَوْزِ جَمْعِهِ هَزَارِ وَ نُوْدِ وَ دُو ۱۰۹۲ هَجْرِي بِه خَطِّ سُلْطَانِ مُحَمَّدِ بَنِي إِسْرَائِيلِ سَاكِنِ كَوْلِ جَلَالِي:

الهي بيامرز خواننده را عفو کن گناه نویسنده را"

و بر صفحه ۲۴ به قلم کاتب بعد از بسم الله الرحمن الرحيم نوشته شده است:

" حضرت مولوی این عبارت را بر پشت مثنوی خود نوشته بودند که مثنوی را جهت آن نگفته ام که حمایل کنند و تکرار کنند بلکه زیر پای نهند و بالای آسمان

روند که مثنوی نردبان معراج حقایق است نه آنکه نردبان را بر گردن گیری و شهر به شهر بگردی و هرگز بر بام مقصود نروی و به مراد دل نرسی:

نردبان آسمان است این کلام هر که زین بر می رود آید به بام
نی به بام چرخ کو اخضر بود بل به بامی کز فلک برتر بود
بام گردون را از و آیدنوا گردشش باشد همیشه زان هوا

۵- این نسخه شامل دفاتر اول و دوم و سوم مثنوی است. کتابت ۷۱۲ هـ. هم در ذخیره حبيب گنج به شماره ۲۱/۲۱۶ (فارسیه تصوف) نگهداری می شود. خط نسخ، دارای ۱۸۴ ورق، ۱۹ و ۲۱ سطر، اندازه ۹/۹ × ۱۲/۲، الواح مطلا و منقش و عنوان ها به خط طلا و سنگرف، بردیباچه دفتر اول چهار مربع محکوک و مهر کروی کلان "بسم الله و بحمد الله الاعلی شیخ عبدالقادر القادری الرفاعی" و مهر کروی محمد اورنگ زیب شاه عالمگیر" و بر دیباچه دوم مهر کروی مندرس نیز در آخر دفتر دوم، و بر سر ورق به زبان انگلیسی نوشته شده است:

This seems to be the oldest known copy of mathnavi helping being copies in 20th Rabiuth Thani 712 A.H/1312 A.D by Abdul Qadini at Rafa-i . it beeys the seal of Emperor Aurangzeb suggesting that it once belonged to the moghal Inperial library."

و بر صفحه آخر در ترقیمه نوشته شده است:

"تم المجلدات الثالث عن كتاب المثنوی المعنوی بعون الخالق القوی فی ثانی
عشرین شهر ربیع الثانی اثنی عشر و اربعمائه

اگر تاریخ این مکتوب خواهی فرو خوانی تو از ذوق الهی

۸۵۳

از کلمه ذوق الهی ۸۵۳ هـ. بر می آید که تاریخ اتمام حواشی این نسخه است.

همچنین بر صفحه اول آن نوشته شده است:

" این نسخه مکتوبه به ۱۲ ربیع الثانی ۷۱۲ هـ. ق. که چهل سال بعد از وفات مولانا مکتوب شده." و در سه قسمت است تاریخ منظوم بر حواشی نوشته شده است که معلوم می شود کتابت این حواشی در سال ۸۵۳ هـ. انجام گرفته مثلاً در اختتام حواشی دفتر اول چنین می خوانیم:

اگر تاریخ این داری تو امید "رخ احمد" بین مانند خورشید

۸۵۳

که از واژه "رخ احمد" ۸۵۳ هـ. بر می آید. و این سال در نسخه هم زیر عبارت "رخ احمد" درج شده است. همین طور در اختتام حواشی دفتر دوم چنین آمده است:

گرهمی خواهی تو تاریخ کتاب هست "رمز مثنوی" اندر حساب که از

۸۵۳

" رمز مثنوی" ۸۵۳ بر می آید. در حواشی دفتر سوم نیز به این بیت بر می خوریم:

اگر تاریخ این مکتوب خواهی فرو خوانی تو از "ذوق الهی"

۸۳۵

که از "ذوق الهی" نیز ۸۵۳ بر می آید. این نسخه در کتابخانه شاه اورنگ زیب بوده و چهار مهر گروی هم دارد. یکی بر اختتام دیباچه اول که محو شده و سه تا بر دفتر سوم که قدری روشن و خواناست، و به این صورت نوشته شده است:

عالمگیر

شاه

اورنگ زیب

محمد

در صفحه سوم چنین آمده:

"از حکیم سید شمس الله قادری حیدر آبادی هدیه کرده شد. هدیه صد رویه حالی. حبیب گنج، محمد حبیب الرحمن خان حیدر یار جنگ، ۳ جمادی الآخر ۱۳۵۴ هـ."

یعنی این نسخه را آقای محمد حبیب الرحمن خان به صد رویه رایج وقت در ۳ جمادی الآخر ۱۳۵۴ هـ. از حکیم سیدالله قادری در حیدر آباد خریداری کرده است. بر صفحه شروع مثنوی مهر چهار گوش به نام عبد الباسط نقش بسته. در صفحه دوم چند مهر است که یکی از آنها به نام شیخ عبدالقادر قادری و دومی عبدالقادر طالبعلم است. دفتر اول از ورق ۱ تا ورق ۶۴، دفتر دوم از ورق ۶۵ تا ورق ۱۲۰ و دفتر سوم از ورق ۱۲۱ تا ورق ۱۸۳ می باشد.

۶- نسخه ای از مثنوی معنوی دفتر پنجم ب - ت در ذخیره قطب الدین شماره ۱۴۱/۸ مثنوی فارسی نگهداری می شود که خط آن نستعلیق و خوش خط، سطر ۱۹، اندازه ۷/۹×۵/۵. ورق ۶۶، بر سر ورق مهر مربع "سید قطب الدین حسن خان، ۱۲۳ هـ" و عبارت المرقومه ۲۸ ذی قعدة ۱۲۷۱ هـ. نوشته شده است. تمام نسخه مجدول و مطلاست و دو لوح مطلا دارد.

۷- در ذخیره شیفته تحت شماره ۶۷/۸۲ (ف - تصوف) مثنوی معنوی دفتر سوم، نوشته شده در ۱۲۳۱ هـ. وجود دارد. خط نستعلیق معمولی، ورق ۲۴۸، سطر ۱۳ و کاتب منور بن صدیق کشمیری است.

۸- چهار نسخه مثنوی معنوی در ذخیره سلیمان تحت شماره های مختلف ۸۲۹/۱۰۴، ۷۹۸/۷۳، ۷۸۸۰۳، ۸۰۴/۷۹ نگهداری می شود. اولین نسخه دفتر سوم مثنوی است. خط نستعلیق، مشتمل بر ۱۴۰ ورق، کاتب حافظ محمد معین و کتابت در ۵ جلوس، انجام شده است. سوم مثنوی معنوی دفتر اول تا سوم مع دیباچه عبداللطیف، خط نستعلیق، ۳۹۳ ورق، کاتب خواجه عبدالرحیم و در سال ۱۰۱۵ هـ. کتابت شده. چهارم مثنوی معنوی دفتر اول، خط نستعلیق، ۳۳ ورق، کاتب حکیم الله و در سال ۱۳۰۰ هـ. کتابت شده است.

۹- نسخه آخر که متعلق به پروفیسور دکتر کبیر احمد جائسی است،
تفصیل آن در ذیل درج می شود:

” اقوال اولیا و ازکیا که ابیات قدسی سمات مثنوی مطابق آن واقع شده و فی الحقیقت ترجمه و مفهوم آن است تحقیق کرده به تحریر در آورده و ابیات عربی را در تحت همان بیت ترجمه نوشته و لغات غریبه عربیه و الفاظ عجیبه عجمیه آن را از روی کتب لغات عربیه و فرهنگ های معتبره فارسیه و سماع ثقات قدسیه تفتیش کرده به قید هندسه بر حاشیه هر بیت یا برخی از فواید قوا(عد) و اصطلاحات و (تصریح) بعضی ابیات مشکله فارسی قلم نموده و کل آن نسخه را به قواعد مجوزه قافیه که از روی تصحیف خوانی و لغت نادانی اهل ظاهر بی قافیه می دانسته اند به قافیه موافق ساخته اختلاف ابیات که در کتب قدیمه و نسخ جدیده یافته در ملازمت استادان و آگاهان طرز و اصطلاح این کتاب راجح و مرجوح را تمیز نموده آنچه اولی و انسب و آلیق بوده مسلم داشته بتحریر که شش جهت عالم منتشر باد مسمی گردانیده و این چند کلمه بر هر دفتر اجمالیست از تفصیل کل که بردفتر اول تحریر یافته تا بر طالبان ظاهر شود که این دفتر از آن نسخه صحیفه لطیفه است نه از نسخ رسمی عرفی و بی تأمل و تدبر، قلم به جرح و تعدیل و تفسیر و تبدیلیش نراند و بر تصحیح و تنقیحش اعتماد تمام نموده غور کنند، امید آن است که صدق این قال از اطباع سلیمه و اذهان مستقیم بعد از تعمق نظر و امعان بصر پوشیده نماند:

غلام همت آن عارفان با کرمم که یک صواب نبینند و صد خطا بخشند
دیباچه لطیف انصرام یافته، تاریخ دیباچه کل و تصحیح این مثنوی است به
تاریخ چهاردهم شهر صفر روز چهارشنبه ۱۰۷۱ هـ .

این نسخه مالکه تراب اقدام ساقی کوثر ابن عبدالله حیدر ثُمَّ التَّقَلَّ إِلَى مَمْلُوكِ اهل بیت النبوی احقر الخلیفه احمد بن سلیمان کان الله تعالی لهما فی کل حین و مکان (یعنی سپس انتقال یافت این نسخه به بنده اهل بیت نبوی، کوچکترین بنده خلیفه احمد بن سلیمان) ثُمَّ اَنْتَقَلَ إِلَى كَلْبِ الْعَتَبَةِ النَّبَوِيَّةِ وَ احقر عبادالله ... محمد رضا بن غلام محمد بن احمد بن سلیمان کان الله تعالی و لهم و اسلافهم و اخلافهم کل زمان و مکان ثُمَّ اَنْتَقَلَ إِلَى مَلِكِ الْاَخِ الْاِمْجَدِ فِي اللَّهِ الْاَحَدِ الصَّمَدِ الشَّيْخِ عَمَادِ الدِّينِ بْنِ شَيْخِ وَلِيِّ اللَّهِ بْنِ شَيْخِ مُحَمَّدٍ عَفَى عَنْهُمْ.

نسخه از ابتدا تا انتها به دست چهار نفر گشته است و از ابن عبدالله حیدر به شیخ عماد الدین رسیده است. در همین صفحه درج شده:

" این کتاب مثنوی معنوی تمام من اوله الی آخر به خط شریف فاضل کامل عالم عامل زین عرفا اسوه صلحا شمع انجمن اهل فن ملک سخن قدوة اهل حدیث... حضرت جدی مولوی شیخ سلیمان قدس سره است که دانایی علوم نشاتین و آگاهی حقائق کونین و صفای طبع موزون داشت چنانچه از تزییناتش که مبین حالات و کرامات و کلمات اوست و برهان قوی بر علو فطرت و استعداد او و مقدار ایباتش قریب به چهار صد هزار می رسد، ظاهر و باهر است و تلمیذ و خلیفه راستین فخر محدثین حضرت مولانا شیخ عبدالحق دهلوی قدس سره بوده و کان عدیم النظیر فی زمانه نظماً و نثراً بالفارسی و العربی و له شعرٌ کثیرٌ علی مذاق الصوفیه العلیه و من انفاسه الشریفه:

زاهدا برگذار از سرمن	به می جان فزا گذار مرا
مگشا لب دگر به سرزنشم	به همین بیخودی سپار مرا
من سلیمان ملک بیخودیم	با صفدیو و ددچه کار مرا

محرره الفقیر محمد رضا غلام محمد»

نسخه مشتمل بر ۲۸۶ ورق. چهار ستونی است و هر ستون ۲۵ سطر دارد.

نتیجه

بنده چند نسخه خطی مثنوی مولانا روم را بررسی نمودم و به این نتیجه رسیدم که هیچ یک از این نسخه ها ویژگی ترقیمه کامل را که قبلاً شرح داده شد، ندارد. اما همان اطلاعاتی که داده شده است به نوبه خود بسیار با ارزش است و سابقه تاریخی و جغرافیایی بسیاری از نسخه ها را در اختیار خواننده می گذارد همچنین گاهی نشان می دهد که نسخه ها چه مراحل را پشت سر گذارده اند و گاهی به قیمت هایی که امروز بسیار نازل به نظر می رسد خرید و فروش شده اند. پس اطلاعات ترقیمه ها حتی اگر ناقص باشد باز هم به نوبه خود دارای ارزش و اهمیت بسیاری در امر نسخه شناسی است.

منابع

۱. نسخه خطی سراج اللغت. خان آرزو. ۱۱۴۷ ق. پاکستان.
۲. نسخه خطی مثنوی مولانا روم. ذخیره شاه منیر عالم. باکس ۵. شماره ۲ نوشته ۱۰۳۳ کتابخانه دانشگاه علی گره
۳. نسخه خطی دفتر سوم مثنوی معنوی. شماره ۲۱/۴۰. ذخیره حبیب گنج. نوشته ۱۱۷۶ ق. کتابخانه دانشگاه علی گره.
۴. نسخه خطی مثنوی معنوی. شماره ۲۱. ذخیره حبیب گنج. نوشته ۱۰۰۹ ق. کتابخانه دانشگاه علی گره.
۵. نسخه خطی مثنوی معنوی. شماره فارسیه (۲) مثنویات ۲۱۳. ذخیره دانشگاه. نوشته ۱۰۹۲ ق. کتابخانه دانشگاه علی گره.
۶. نسخه خطی دفاتر اول. دوم و سوم مثنوی. شماره ۲۱/۲۱۶ (فارسیه تصوف). ذخیره حبیب نوشته ۷۱۲ ق. کتابخانه دانشگاه علی گره نسخه خطی مثنوی معنوی. دفتر پنجم. ب - ت. شماره ۱۴۱/۸ ذخیره قطب الدین نوشته ۱۲۷۱ ق. کتابخانه دانشگاه علی گره.
۷. نسخه خطی مثنوی معنوی دفتر سوم. شماره ۶۷/۸۲ (ف - تصوف). ذخیره شیفته نوشته ۱۲۳۱ ق. کتابخانه دانشگاه علی گره.
۸. چهار نسخه خطی مثنوی معنوی به شماره های ۲۹/۱۰۴، ۸۰۴/۸۰۳، ۷۹/۷۹۸، ۷۸/۷۳ در ذخیره سلیمان کتابت ۵ جلوس ۱۰۱۵، ۱۳۰۰ ق. دانشگاه علی گره.

۹. نسخه خطی مثنوی معنوی در ذخیره کتاب های شخصی پروفیسور کبیر احمد جائسی، رئیس سابق بخش مطالعات اسلامی. دانشگاه علی گره. نوشته ۱۰۱۷ ق.

